

Gruppearbejde i folkeskolen

Elevs perspektiver på en udbredt
undervisningspraksis

Bliv klogere
på, hvordan du
understøtter godt
gruppearbejde set
med elevernes
øjne

Indhold

3 Det gode gruppearbejde kommer ikke af sig selv

5 Rammerne for gruppearbejde skal være på plads

9 Gode relationer er afgørende for et godt gruppearbejde

13 Mulighed for deltagelse er dynamisk og relationel

19 Samarbejdskompetencer er vigtige, når elever skal lære i fællesskab

26 Metodebeskrivelse: Sådan har vi gjort

27 Litteratur

INTRODUKTION

Det gode gruppearbejde kommer ikke af sig selv

Gruppearbejde fylder en stor del af skoledagen for de danske elever. Men det er en undervisningsform, som kan være udfordrende at få til at fungere og som stiller særlige krav til både elever og lærere. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) undersøger, hvordan gruppearbejde tager sig ud i skolen, og i dette hæfte får du indblik i elevers perspektiver på at arbejde i grupper.

Gruppearbejde er en udbredt undervisningspraksis i folkeskolen, og Danmark er et af de lande, hvor eleverne oftest arbejder i grupper (OECD, 2019; EVA, 2019). Cirka halvdelen af undervisningstiden i dansk og matematik er tilrettelagt på måder, hvor eleverne samarbejder med hinanden (EVA, 2020). Gruppearbejde er ifølge eleverne også noget, de lærer af og sætter pris på.

Alligevel kan det være vanskeligt for både lærere og elever at få gruppearbejde til at fungere godt i praksis. Det gode gruppearbejde opstår nemlig ikke af sig selv. Når elever sættes til at arbejde i grupper, er det langt fra sikkert, at de lykkes med at arbejde som grupper (Baines, Blatchford, & Kutnick, 2017). Det kan fx ske, at kun nogle elever deltager aktivt i gruppens arbejde, eller at gruppen ikke kan nå til enighed.

De elever, EVA har interviewet, peger på, at en række forhold har betydning for, om et gruppearbejde bliver vellykket eller ej. Det handler fx om, hvorvidt opgaven og rammerne er tydelige, hvilke muligheder for deltagelse der skabes i gruppen, og om eleverne er bevidste om og øver deres samarbejdskompetencer. At lykkes med gruppearbejde stiller således krav til både elever og lærere.

Med undersøgelsen "Gruppearbejde i folkeskolen" sætter EVA spot på, hvordan gruppearbejde praktiseres. Dette hæfte er anden udgivelse i undersøgelsen og belyser elevernes perspektiver på gruppearbejde. Hæftet bygger dels på kvalitative data fra gruppeinterview med elever, og dels på kvantitative data fra EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt elever og fra Børne- og Undervisningsministeriets følgeforskningsprogram

til folkeskolereformen. Formålet med undersøgelsen er at belyse og bidrage til at forbedre en undervisningspraksis, der er meget udbredt i skolen, men fortsat kan være udfordrende for både lærere og elever at få til at fungere godt i praksis.

EVA's undersøgelse om gruppearbejde

EVA's undersøgelse "Gruppearbejde i folkeskolen" formidles i tre udgivelser (se boksen her på siden). Udgivelserne sætter fokus på henholdsvis lærernes og elevernes perspektiver på gruppearbejde samt giver konkrete eksempler på, hvordan lærere udvikler elevernes gruppearbejde i undervisningen.

I hæftet her sætter vi ord og billeder på, hvad der i elevernes øjne skal til, for at gruppearbejde lykkes, og hvad der i deres optik kendetegner de gruppearbejder, som de har været en del af. Fundene fra undersøgelsen af elevernes perspektiver præsenteres under følgende fire overskrifter:

- **Rammerne for gruppearbejde skal være på plads**
Er eleverne i tvivl, kan det let gå galt. Læs her, hvad der er vigtigt for eleverne og hvordan du selv kan være tydelig næste gang, dine elever skal arbejde i grupper.
- **Gode relationer er afgørende for et godt gruppearbejde**
Gruppearbejdet bliver bedre, når relationerne er gode. Få elevernes bud på, hvorfor relationerne er så vigtige for samarbejdet i grupper.
- **Mulighed for deltagelse er dynamisk og relationel**
Gruppearbejde giver mulighed for deltagelse, men hvad skal der ifølge eleverne til, for at deltagelsesmulighederne er gode? Få svaret her.
- **Samarbejdskompetencer er vigtige, når elever skal lære i fællesskab**
Eleverne sætter pris på at arbejde sammen – men det kræver veludviklede kompetencer. Bliv klogere på hvilke samarbejdskompetencer, eleverne peger på som vigtige.

Hæftet henvender sig til lærere og lærerstuderende, men kan også læses af pædagogiske ledere.

3 udgivelser om gruppearbejde

LÆRERPERSPEKTIVER PÅ GRUPPEARBEJDE	ELEVPERSPEKTIVER PÅ GRUPPEARBEJDE	UDVIKLINGSFORLØB OM GRUPPEARBEJDE
• EVA kortlægger udbredelsen af gruppearbejde gennem data fra spørgeskemaundersøgelser. • EVA undersøger læreres perspektiver på gruppearbejde i tre fokusgruppeinterview. • Læs om lærernes perspektiver her.	• EVA undersøger elevernes perspektiver på gruppearbejde i skolen gennem spørgeskemaundersøgelse og gruppeinterview. • Læs om elevernes perspektiver i dette hæfte.	• EVA går helt tæt på fem lærer-team, som arbejder med at udvikle gruppearbejde. • Gennem aktionslæringsforløb belyser EVA udfordringer og tiltag i brugen af gruppearbejde. • Læs om udviklingsforløbet når det udkommer til efteråret.

EVA undersøger i 2019/2020 gruppearbejde på folkeskolens mellemtrin og i udskolingen

Formålet med undersøgelsen er at kvalificere lærernes arbejde med at udvikle elevernes faglige og sociale kompetencer gennem gruppearbejde. Som første element i undersøgelsen har EVA undersøgt udbredelsen af gruppearbejde, samt hvordan lærere tilrettelægger undervisning, hvor eleverne arbejder i grupper, og med hvilke formål. Som andet element har EVA undersøgt elevernes perspektiver på gruppearbejde. Det tredje og sidste element i undersøgelsen er et udviklingsprojekt, hvor EVA har fulgt lærerteam fra fem skoler, der afprøver nye måder at arbejde med de udfordringer, de møder i forbindelse med gruppearbejde.

Elever:
Vi skal vide,
hvad vi skal

Rammerne for gruppearbejde skal være på plads

Et godt gruppearbejde starter ifølge eleverne med tydelige rammer og en klart formuleret opgave. Er der derimod tvivl og uvished om opgave eller proces, kan det være svært for gruppen at komme i gang med arbejdet. Undervejs i gruppearbejdet er det vigtigt at kunne arbejde koncentreret, og det kræver ifølge eleverne, at gruppen får passende arbejdsro.

At arbejde godt sammen om en opgave er ikke noget, der kommer af sig selv. Eleverne peger i interviewene på, at det skal være tydeligt for dem, hvad de skal arbejde med, og hvordan de skal gøre det. Når rammerne er på plads, er det nemmere at få gruppearbejdet til at fungere godt, fortæller eleverne. Har gruppens medlemmer derimod forskellige opfattelser af den opgave, der skal løses, eller hvordan de skal samarbejde, fordi rammerne har været for uklare, kan gruppearbejdet gå i stå, og eleverne kan få brug for hjælp for at komme i gang igen.

Der er især tre ting, eleverne synes er vigtige for at komme godt i gang med gruppearbejdet:

- Læreren forklarer opgaven tydeligt
- Læreren sætter ord på det velfungerende gruppearbejde
- Der er passende arbejdsro.

Læreren forklarer opgaven tydeligt

Eleverne understreger i interviewene, at det er vigtigt for dem, at den opgave, de skal løse i gruppen, forklares tydeligt og forståeligt. Når eleverne arbejder i grupper, er der ikke altid en lærer i nærheden, og derfor er det afgørende, at gruppen ved, hvad den skal lave, forklarer eleverne.

Som led i Børne- og Undervisningsministeriets følgeforskningsprogram er elevernes perspektiver på undervisningen blevet undersøgt. Eleverne er blandt andet blevet spurgt til deres perspektiver på gruppearbejde som undervisningsform. Besvarelserne viser, at de fleste elever erklærer sig enige i, at det er tydeligt, hvad opgaven går ud på, når de arbejder i grupper. Figur 1 viser, at 79 % af eleverne angiver, at de enten er meget enige eller lidt enige i, at det er tydeligt, hvad det er, læreren vil have dem til at lave, når de arbejder i grupper i dansk eller matematik. 6 % svarer, at de enten er lidt uenige eller meget uenige i udsagnet. Ser vi på, hvordan elever fra forskellige klassetrin har besvaret spørgsmålet, ser vi meget små forskelle. På mellemtrinnet angiver 81 % at de er enten meget enige eller lidt enige i, at det er tydeligt, hvad læreren

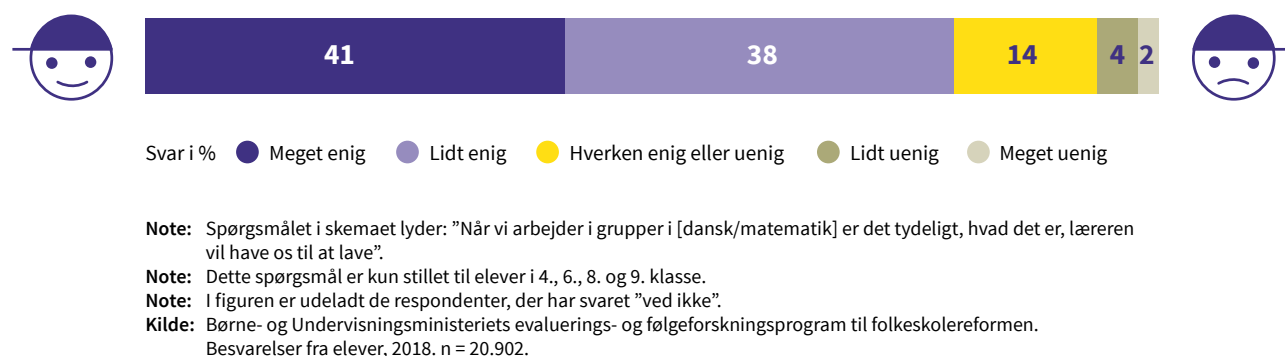
vil have dem til at lave, når de arbejder i grupper. I udskolingen gælder det for 76 % af eleverne. På begge trin er det altså tydeligt for mere end tre ud af fire elever, hvad de skal lave, når de arbejder i grupper i dansk eller matematik.

I interviewene sætter eleverne ord på, hvad det kan betyde, når det imidlertid ikke er tydeligt for dem, hvad deres lærer vil have dem til at gøre. Analysen af interviewene viser, at eleverne overordnet set peger på tre ting, der kan ske, når opgaven er utydelig.

For det første kan gruppen have svært ved at komme i gang med arbejdet. En elev forklarer om et gruppearbejde, at "vi forstod simpelthen ikke opgaven", og gruppen måtte derfor vente på lærerens hjælp, før eleverne kunne komme i gang. Når eleverne er i tvivl om, hvad de skal lave, kan der opstå uro, og det kan være sværere at holde sammen på gruppen, fordi eleverne begynder at snakke med andre grupper, forklarer eleverne.

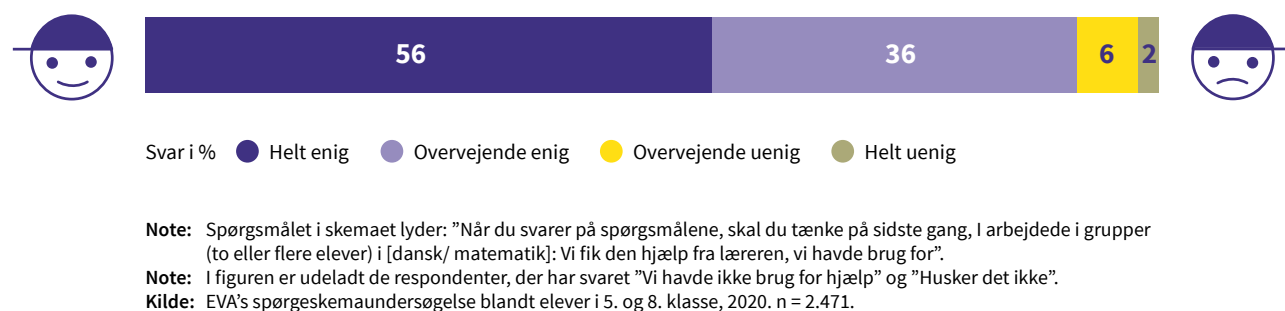
FIGUR 1

Når vi arbejder i grupper, er det tydeligt, hvad det er, læreren vil have os til at lave

FIGUR 2

Vi fik den hjælp fra læreren, vi havde brug for

For det andet kan eleverne have forskellige forståelser af opgaven og forskellige bud på, hvordan den skal løses. En elev fortæller, at en fælles forståelse af opgaven er et vigtigt afsæt for gruppearbejdet, ”så man ikke forstår opgaven på flere måder”. Hvis der er forskellige forståelser i gruppen, kan det ske, at nogle elever går i gang med opgaven ud fra deres individuelle forståelse, og så kan det være svært at samarbejde om opgaveløsningen, forklarer eleven.

For det tredje kan det ske, at gruppen prøver sig frem og måske løser opgaven forkert. Eleverne har erfaringer med at være i tvivl om en opgave og beslutte sig for at gå i gang alligevel og først senere blive opmærksom på, at de har misforstået opgaven og derfor må starte forfra.

Elevernes oplevelser illustrerer, at når der opstår tvivl, er det vigtigt, at læreren er til rådighed og kan hjælpe grupperne til at komme videre. I EVA's spørgeskemaundersøgelse er eleverne blevet bedt om, at tænke tilbage på sidste gang de arbejdede i grupper i dansk eller matematik og vurdere om de fik den hjælp fra læreren, de havde brug for. Af figur 2 fremgår, at 92 % af eleverne angiver, at de er enten helt eller overvejende enige i, at de fik den hjælp, de havde brug for, mens 8 % angiver at de er enten helt eller overvejende uenige. Ser vi på, hvordan besvarelserne fordeler sig i forhold til elevernes skoletrin, angiver 6 % af eleverne på mellemtrinnet, at de er enten helt eller overvejende uenige i, at de fik den hjælp fra læreren, de havde brug for. I udskolingen gælder det for 11 %. Det tyder på, at eleverne for det meste får den hjælp, de har brug for, men at der især i udskolingen er nogle elever, som har et udækket behov for at få hjælp fra deres lærer, når de arbejder i grupper. EVA's undersøgelse af læreres perspektiver på gruppearbejde peger på, at lærerne netop finder det udfordrende at balancere mellem at lade eleverne arbejde selvstændigt og samtidig være tilstrækkeligt til stede og vejlede eleverne i deres arbejde (EVA, 2020).

Blandt de elever, som erklærer sig helt eller overvejende enige i, at de fik den hjælp fra læreren, som gruppen havde brug for, svarer 78 %, at de er enten helt eller overvejende enige i, at alle elever deltog aktivt i gruppens arbejde. Blandt elever, som erklærer sig helt eller delvist uenige i, at gruppen fik den nødvendige hjælp fra læreren, svarer 56 %, at de er enten helt eller overvejende enige i, at alle elever deltog aktivt. Det har med andre ord betydning for elevernes muligheder for at deltage i gruppearbejdet, om gruppen kan få den nødvendige hjælp fra læreren.

Der er altså behov for, at læreren er tydelig i sin instruktion og kan hjælpe undervejs, mener eleverne. Hvis ikke dette er tilfældet, kan gruppearbejdet blive vanskeligt, og eleverne kan have svært ved at deltage, giver de udtryk for.

Læreren sætter ord på det velfungerende gruppearbejde

Når eleverne arbejder i grupper, stiller det særlige krav til eleverne, som peger på, at det kan være svært, hvis rammerne er for vide, og det i for høj grad er op til dem selv at få samarbejdet til at fungere. Fx peger eleverne på, at de kan have

svært ved at styre og planlægge en længere arbejdsproces, hvis tidsrammen er relativt lang og uden opfølgning undervejs. I interviewene fremhæver eleverne, at de især udskyder arbejdet, når de arbejder med store opgaver eller har projektuge, fordi ”man tænker, at man har så lang tid (...) og så får man alligevel ikke kigget på det,” som en elev i 8. klasse fortæller. Det betyder, at opgaven løses i sidste øjeblik, og det går ifølge eleverne ud over kvaliteten. Planlægning og disponering af ens tid er altså for nogle af eleverne udfordrende at håndtere og noget, som de undervejs har brug for lærerens hjælp til.

Ud over lærerens hjælp til planlægning og tidsstyring viser analysen, at eleverne også sætter pris på, at læreren taler med dem om, hvordan et gruppearbejde kan blive velfungerende. Men det er ikke alle eleverne, der oplever, at dette sker. Ifølge følgeforskningsprogrammets spørgeskemaundersøgelse angiver 20 % af eleverne, at de er enten lidt uenige eller meget uenige i, at deres lærer tit taler med dem om, hvordan de kan få gruppearbejdet til at fungere godt (se figur 3). I et af interviewene forklarer en elev:

” Vi snakker ikke direkte om, hvordan man arbejder godt samme i en gruppe. Vi snakker om, hvordan man skal opføre sig i klassen, men vi snakker ikke helt direkte om, hvordan man skal gøre sådan.”

Elev 5. klasse

Når læreren ikke taler direkte med eleverne om, hvordan man arbejder godt sammen, bliver det op til eleverne selv at finde ud af, hvad de skal gøre. Elevernes besvarelser viser, at der i de ældste klasser bliver talt mindre om at få gruppearbejdet til at fungere godt. På mellemtrinnet svarer i alt 62 % af eleverne, at de er enige (enten ”Meget enige” eller ”Lidt enige”) i, at deres lærere tit taler med dem om, hvordan de kan få gruppearbejdet til at fungere godt. I udskolingen er det tilsvarende tal 47 %. I EVA's undersøgelse af læreres perspektiver på gruppearbejde forklarer lærerne dog, at det er vigtigt at blive ved med at have fokus på samarbejdskompetencer og styrke nogle af de mere avancerede samarbejdskompetencer, som fx at udvikle elevernes bevidsthed om deres egne og andres faglige kompetencer, så de bedst muligt bringer alles kompetencer i spil (EVA, 2020).

Elevbesvarelserne fra følgeforskningsprogrammet peger på, at dansklærere taler mere om at få gruppearbejdet til at fungere godt, end matematiklærere gør. I alt 60 % af eleverne er enige (enten ”Meget enige” eller ”Lidt enige”) i, at deres dansklærer tit taler med dem om, hvordan de får gruppearbejdet til at fungere godt. Det tilsvarende tal for matematiklærere er 41 %. Det kan hænge sammen med, at kommunikation og herunder dialog er en del af den bindende ramme i fælles mål for dansk, og at dansklærere derfor bruger mere tid på at undervise eleverne i samarbejdskompetencer (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019).

FIGUR 3

Når vi skal arbejde i grupper, taler min lærer tit med os om, hvordan vi kan få gruppearbejdet til at fungere godt

Note: Spørgsmålet i skemaet lyder: "Når vi skal arbejde i grupper, taler min [dansk lærer/matematiklærer] tit med os om, hvordan vi kan få gruppearbejdet til at fungere godt".

Note: Dette spørgsmål er kun stillet til elever i 4., 6., 8. og 9. klasse.

Note: I figuren er udeladt de respondenter, der har svaret "Ved ikke".

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriets evaluerings- og følgeforskningsprogram til folkeskolereformen. Besvarelser fra elever, 2018. n = 20.387.

Der er passende arbejdsro

Det er vigtigt for eleverne, at der er passende arbejdsro og mulighed for at koncentrere sig. En elev forklarer fx, at gruppearbejde fungerer godt, når "man kan snakke sammen uden at blive forstyrret". Dette budskab går igen blandt eleverne, der fortæller, at de foretrækker at have mulighed for, at gruppen kan sidde for sig selv, så de ikke bliver forstyrret af kammerater.

Forstyrrelserne kan enten komme fra andre elever, der fx kommenterer på gruppens arbejde eller går rundt og snakker, eller fra generel larm, der breder sig i klassen, når der arbejdes i grupper. At have passende arbejdsro betyder ikke nødvendigvis, at gruppen har et lokalt for sig selv, men kan også ske, ved at eleverne arbejder koncentreret og taler med dæmpede stemmer, når de er samlet i klassen, forklarer eleverne.

OPSAMLLENDE POINTER

Rammerne for gruppearbejde skal være på plads

Læreren forklarer opgaven tydeligt

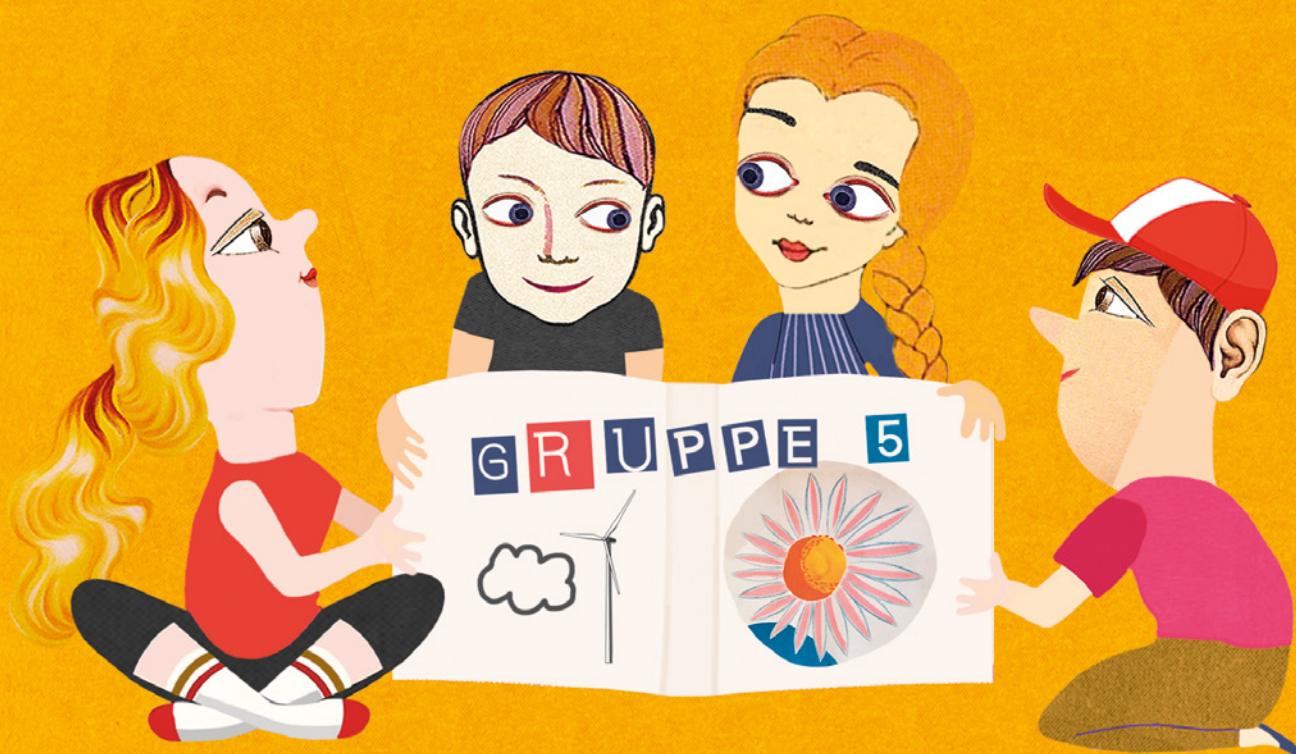
En vigtig forudsætning for et godt gruppearbejde er, at læreren tydeligt forklarer eleverne, hvad de skal lave. Det fortæller eleverne i interviewene, og data fra følgeforskning peger samlet set på, at elever i de fleste tilfælde vurderer, at læreren er tydelig i sin instruktion og forklaring. Når det derimod ikke er tydeligt for eleverne, hvad de skal lave, kan gruppen have svært ved at komme i gang, det kan være gruppen løser opgaven forkert, eller der kan opstå uenighed, så gruppen ikke kan arbejde som en samlet enhed.

Læreren sætter ord på det velfungerende samarbejde

Når eleverne arbejder i grupper, foregår det ofte i lærerens fravær. Hvis det skal lykkes dem selvstændigt at arbejde sammen i grupper, er det ifølge eleverne vigtigt, at læreren taler med eleverne om, hvordan de får gruppearbejdet til at fungere godt. Besvarelserne fra følgeforskningsprogrammets spørgeskemaundersøgelse viser, at dette ikke altid sker. Når der ikke bliver sat konkrete ord på, hvordan eleverne skal få gruppearbejdet til at fungere godt, er det op til eleverne at få samarbejdet til at fungere.

Der er passende arbejdsro

Arbejdsro er ifølge eleverne vigtigt for, at gruppen kan arbejde fokuseret med opgaven. Det handler om, at de ikke forstyrrer hinanden, hverken ved at enkelte elever går rundt og snakker med andre grupper eller ved en generel forstyrrende uro, der breder sig fra grupperne.

Elever:
Det skal være
hyggeligt uden
fjoller

Gode relationer er afgørende for et godt gruppearbejde

Gruppearbejdet bliver bedre, når relationerne er gode. Det peger eleverne entydigt på. Men gode relationer handler ikke bare om at hygge sig med sin bedste ven, forklarer eleverne. Det handler blandt andet om at turde byde ind, at forstå hinanden bedre og at kunne nå til enighed om opgaveløsningen. Læreren spiller her en vigtig rolle ved at sætte tydelige rammer, der gør det nemmere for eleverne at samarbejde og ved at sammensætte velfungerende grupper.

Eleverne lægger stor vægt på, at relationerne i en gruppe kan have afgørende betydning for, om gruppearbejdet bliver vellykket eller ej. De interviewede elever har erfaringer med, hvordan gruppearbejde fungerer, både når relationerne i gruppen er gode, og når de ikke er det. Er sidstnævnte tilfældet, kan gruppearbejdet meget vel blive vanskeligt, oplever eleverne, og så er der behov for at arbejde med netop at fremme de gode

relationer blandt eleverne. For relationer er ikke en statisk størrelse, der enten er gode eller dårlige. De etableres og udvikles løbende. De interviewede elever bemærker også, at når de får gode og konstruktive erfaringer med vellykket samarbejde i grupper, så er det med til at styrke relationerne mellem dem. Men hvorfor er det så vigtigt for eleverne, og hvad er det mere konkret, at relationerne betyder for gruppearbejdet?

Analysen viser, at eleverne især peger på fire grunde til, at relationerne er vigtige. Relationerne har betydning for, om der er:

- Tryghed til at byde ind
- Forståelse for hinandens perspektiver
- Enighed om opgaveløsningen
- God og konstruktiv stemning.

Tryghed til at byde ind

Når eleverne er trygge ved hinanden, er det nemmere for dem at byde ind og deltage aktivt i gruppens arbejde, giver de udtryk for. En elev sætter disse ord på, hvad det vil sige, at der er tryghed i en gruppe:

”Man skal tage sig af, at den anden synes, at opgaven er svær for eksempel. Og man skal have mod til at kunne sige til den anden: 'Jeg synes, opgaven er svær'. Så man skal lige have tillid til den anden.”

Elev 5. klasse

Nogle elever giver udtryk for, at trygheden i at vide, at de andre gruppemedlemmer vil støtte én, fx i en fremlæggelse for klassen, gør, at de har lettere ved at kaste sig ud i samarbejdet om opgaveløsningen. Andre giver udtryk for, at samarbejde med elever, som de ikke kender så godt, fx elever fra parallelklassen, kan være svært, fordi de netop ikke føler sig lige så trygge ved dem som ved deres egne klassekammerater. Er tilliden og trygheden mellem eleverne i en gruppe ikke til stede, peger nogle elever på, at det kan få dem til at holde igen med at bidrage, da de er usikre på, hvordan deres bidrag bliver modtaget:

”Hvis jeg havde nogle andre idéer end dem, så ville jeg ikke helt vide, om jeg kunne sige dem, uden at de ville... Det kunne godt være, at de ville grine af det, eller sådan noget.”

Elev 8. klasse

Når eleverne omvendt kender hinanden godt og oplever at have en tryk relation til hinanden i grupperne, kommer flere elever på banen, fortæller de. De tør prøve idéer af på hinanden, tænke kreativt og komme med flere forslag. I EVA's udgivelse om læreres perspektiver på gruppearbejde, peger lærere på, at en måde at udvikle tryghed og respekt i gruppearbejdet kan være at lade eleverne starte med at arbejde sammen med elever, de fungerer godt socialt sammen med, for senere at udfordre eleverne til at kunne arbejde sammen med alle i klassen (EVA, 2020).

Forståelse for hinandens perspektiver

Når relationerne i gruppen er veludviklede og kendetegnede ved åbenhed og imødekommethed, kan det ifølge eleverne være nemmere at forstå hinanden i gruppen, og det, de forskellige gruppemedlemmer byder ind med, anerkendes og anvendes i højere grad. Eleverne giver udtryk for, at man ”er på bølgelængde”, ligesom de ser det som en styrke, at man får øje på hinandens kompetencer, når man allerede har erfaring med at arbejde sammen og kender hinanden godt. Det er ifølge eleverne med til at gøre gruppearbejdet nemmere. En elev forklarer:

”Jeg synes nogle gange, at det kan være lidt nemmere at arbejde sammen med dem, man kender. Fordi så ved man, hvordan hinanden tænker. Man skal gøre lidt mere ud af det, når man skal til at arbejde sammen med nogen, man ikke kender så meget.”

Elev 8. klasse

Det kræver med andre ord noget mere at forstå hinanden, hvis der ikke allerede eksisterer en god relation og en erfaring med at arbejde sammen.

Enighed om opgaveløsningen

I interviewene kredser eleverne om betydningen af at kunne enes og indgå kompromisser i forbindelse med opgaveløsningen. Og netop oplevelser af, at det betyder meget, om gruppen kan nå til enighed eller ej, fylder en del i elevernes beskrivelser. De fortæller, hvor besværligt uenighed og deciderede konflikter i gruppearbejdet kan være, og hvor ødelæggende det kan være for det flow i arbejdet, som de holder af at mærke.

Uenigheden opstår ifølge eleverne, enten når gruppens medlemmer har forstået opgaven forskelligt – og her er det som tidligere beskrevet vigtigt med en tydelig rammesætning af arbejdet – eller når de har forskellige ønsker og idéer til opgaveløsningen. I begge tilfælde kan det føre til, at eleverne har svært ved at komme i gang og i stedet bliver frustrerede. I den situation er det ifølge eleverne ret afgørende, om relationerne i gruppen er præget af imødekommethed, og om eleverne lytter til hinanden og er åbne over for hinandens bidrag og idéer eller ej. Hvis denne imødekommethed og evne til at gå på kompromis ikke gør sig gældende, kan gruppearbejdet gå i hårdknude, beskriver eleverne. Og de kan have svært ved at håndtere uenigheder og konflikter, når de opstår. I de tilfælde går de ofte til læreren for hjælp, hvilket kan løse konflikten, men det er irriterende og ærgerligt at være nødt til det, fortæller eleverne.

Noget af det, der kan være med til at minimere uenigheder og gøre eleverne bedre i stand til at håndtere dem, når de opstår, er arbejdet med elevernes indbyrdes relationer. Eleverne fortæller, at når de har en god relation, hvor de respekterer hinanden, kender hinandens styrker og er vant til at arbejde sammen, bliver det lettere at finde kompromisser og undgå, at uenighederne bliver til konflikter, der kommer til at spænde ben for arbejdet. I udgivelsen om læreres perspektiver på gruppearbejde peger lærerne på, at arbejdet med at lære eleverne at løse konflikter og uenigheder både handler om at have et godt klassefællesskab, der er præget af gensidig respekt og om at give eleverne mulighed for at øve sig i at forklare sig for hinanden i grupperne (EVA, 2020).

God og konstruktiv stemning

Det er lettere at samarbejde, og man når mere, hvis stemningen er god, og man hygger sig sammen undervejs, forklarer eleverne. De fremhæver gang på gang, at det er vigtigt, at det er hyggeligt eller sjovt, som nogle formulerer det. Men det er en svær balance, giver de udtryk for, for det kan let kamme over i fjollerier, og så er eleverne bevidste om, at det går ud over arbejdet. Enten får de ikke lavet opgaven, eller også bliver den ikke løst med så høj kvalitet, som den kunne være blevet.

Eleverne ønsker en balance mellem, at "det skal være hyggeligt" og at "der går snak i den", som de formulerer det. Det optimale i elevernes optik er, når gruppen hygger sig sammen og samtidig er arbejdsom. Det hyggelige, eller den gode stemning, gør det nemlig ifølge eleverne nemmere at

være arbejdsom, at udvikle idéer på en kreativ måde og løse opgaven godt.

Og denne balance rammes lettest, når relationerne mellem eleverne i en gruppe er gode – ikke nødvendigvis som bedstevenner, for så kan det være svært at styre, men når man respekterer hinanden, giver plads til hinanden og kan lide hinanden, forklarer eleverne.

For nogle kan det være særligt svært at styre denne balance. De kommer til at fjolle for meget, fortæller de, og det kan være svært at stoppe igen, både som enkeltperson og som gruppe. Eleverne peger på, at når dette sker, er det ikke nødvendigvis sjovt, men også svært og frustrerende. Hvis ikke man samtidig kan være arbejdsom og få løst opgaven, er det i elevernes optik ikke et godt gruppearbejde. Og faktisk kan det være så svært for nogle af eleverne, at de i interviewene har fortalt, at de foretrækker, at læreren sammensætter grupperne på en måde, så de netop ikke kommer i gruppe med deres allerbedste venner. De er bevidste om, at deres bedste ven ikke nødvendigvis er deres bedste samarbejdspartner, men det kan være svært for dem selv at fravælge vedkommende, hvis det er op til eleverne selv at danne grupper. Eleverne fortæller, at det derfor er en lettelse, når det er lærerens ansvar at lave grupperne.

Dykker vi ned i, hvad eleverne mere præcist forstår ved, at det skal være "sjovt og hyggeligt", viser datamaterialet, at de interviewede elever ikke fremhæver fx fjollerier og snakke, der hører

frikvarteret til, som dét, der gør gruppearbejdet sjovt. Faktisk giver de udtryk for, at det er, når alle i gruppen bliver optaget af opgaven og er motiverede for at deltage i at løse den, at det bliver sjovt. Når de går konstruktivt til værks og får succesoplevelser, italesætter eleverne arbejdet som godt:

”Når man kan nå til enighed og får skabt et godt produkt, eller en god fremlæggelse uden så mange diskussioner. Altså, at man får fremstillet noget godt, samtidig med at processen er god”.

Elev 7. klasse

Eleverne taler om, at det både er produktet og processen, der skal være gode, og det bliver de i højere grad, når relationerne også er kendetegnet ved at være positive, er elevernes erfaring. Men eleverne oplever også, at det kan forholde sig omvendt: At når samarbejdet i gruppen er godt, kan det være med til, at eleverne udvikler nye, gode relationer til hinanden. I EVA's undersøgelse af læreres perspektiver på gruppearbejde, peger lærerne på, at det kan være en lang og til tider frustrerende proces for eleverne at udvikle sig til gode samarbejdspartnere. Lærerne forklarer, at der kan være gruppearbejder, hvor eleverne har oplevelse af en vanskelig proces, som dog i lærerens optik er en lærerig proces. Derfor er det, ifølge lærerne, vigtigt, at der løbende arbejdes med at elevernes evner til at arbejde sammen udvikles – for det er ikke noget der kommer af sig selv (EVA, 2020).

OPSAMLLENDE POINTER

Gode relationer er afgørende for et godt gruppearbejde

Tryghed til at byde ind

Er der ikke tillid og tryghed mellem eleverne i en gruppe, kan nogle elever holde igen med at deltage. Når eleverne omvendt har en tryk relation til hinanden, giver de udtryk for, at det er nemmere for dem at byde ind og deltage aktivt i gruppens arbejde. Flere elever kommer på banen, fortæller de, fordi de så tør afprøve idéer, tænke kreativt og komme med flere forslag.

Forståelse for hinandens perspektiver

Eleverne peger på, at det kan være krævende og sværere at forstå hinandens perspektiver og pointer, hvis der ikke er en god relation, og hvis eleverne ikke allerede har erfaring med at arbejde sammen. Har de omvendt en god relation, som er kendetegnet ved åbenhed og imødekommenhed, så de kan få øje på hinandens kompetencer, giver eleverne udtryk for, at deres bidrag og idéer i højere grad anerkendes og anvendes.

Enighed om opgaveløsningen

Eleverne giver udtryk for, at det har betydning, om gruppen indbyrdes kan enes og indgå kompromisser. Hvis det er svært at nå til enighed, kan det føre til konflikter og være ødelæggende for det flow, eleverne holder af at mærke. Det er derimod nemmere at enes, når relationerne i gruppen er præget af imødekommenhed og respekt, og når eleverne er åbne og gode til at lytte til hinanden, forklarer de.

God og konstruktiv stemning

Hvis stemningen i gruppen er god og hyggelig, er det ifølge eleverne lettere at være arbejdsom, udvikle idéer og løse opgaven godt. Eleverne peger på, at de ikke nødvendigvis skal være i gruppe med deres bedste ven, for så kan balancen mellem det hyggelige og det arbejdsomme være svært at finde. Men det er vigtigt, at gruppens medlemmer respekterer hinanden, giver plads til hinanden og kan lide hinanden, forklarer eleverne. Eleverne italesætter, at gruppearbejdet er sjovt, når alle deltager, går konstruktivt til værks og får succesoplevelser.

Elever:
Alle skal kunne
være med

Mulighed for deltagelse er dynamisk og relationel

I litteraturen fremhæves gruppearbejde som en elevaktiverende undervisningsform, hvor eleverne får mere taletid og indflydelse. EVA's analyse viser også, at eleverne angiver, at de deltager mere aktivt, når de arbejder i grupper, end når klassen samlet taler om et emne. Men muligheden for at deltage i gruppens arbejde afhænger ifølge eleverne blandt andet af gruppens sammensætning og interaktion.

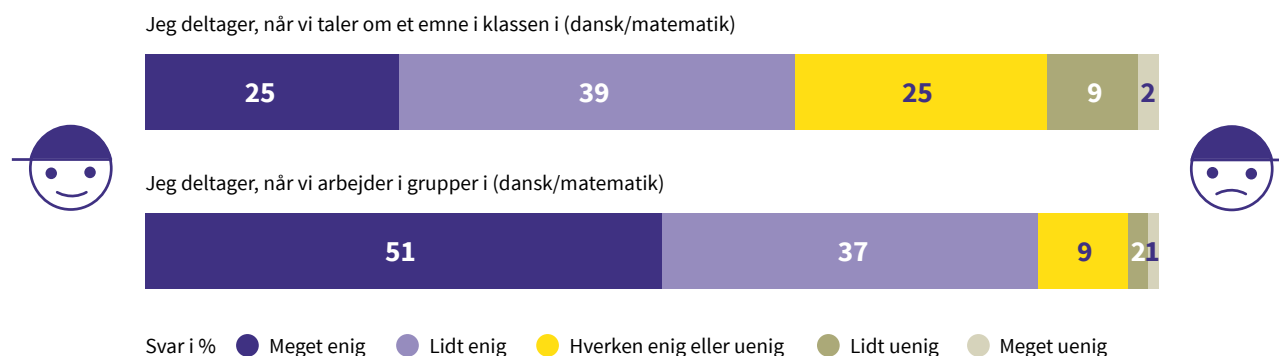
Gruppearbejde giver eleverne mulighed for deltagelse

I litteraturen fremhæves gruppearbejde som en arbejdsform, der giver eleverne mulighed for at deltage mere aktivt, end når hele klassen undervises samlet (Chiriak, 2011). Det skyldes, at eleverne arbejder selvstændigt og derfor har rig mulighed for at diskutere og have indflydelse på, hvordan opgaven løses (Blatchford, Kutnick, Baines, & Galton, 2003). Samtidig er der mere taletid og trygge rammer, hvori eleverne kan afprøve idéer og argumenter (Baines, 2017). Elevernes besvarelser i følgeforskningsprogrammets spørgeskemaundersøgelse

peger da også på, at eleverne er mere aktive, når de arbejder i grupper, end når der er fælles diskussioner i klassen. Interviewene med eleverne indikerer dog, at det kan være udfordrende for eleverne at deltage ligeværdigt, når de arbejder i grupper. Det skyldes, at deltagelse og engagement i gruppearbejde ikke kun er et individuelt forhold, viser analysen. Muligheder for at deltage i gruppearbejdet formes derimod gennem de forhandlinger om deltagelse, der løbende sker mellem eleverne, når de arbejder sammen. Læreren spiller her en vigtig rolle for at rammesætte elevernes arbejde og løbende vejlede dem i, hvordan de får samarbejdet til at fungere godt.

FIGUR 4

Elevernes deltagelse i forskellige undervisningsformer

Note: Spørgsmålene i spørgeskemaet lyder: "Jeg deltager, når vi taler om et emne i klassen i [dansk/matematik]" og "Jeg deltager, når vi arbejder i grupper i [dansk/matematik]".

Note: Dette spørgsmål er kun stillet til elever i 4., 6., 8. og 9. klasse.

Note: I figuren er udeladt de respondenter, der har svaret "Ved ikke".

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriets evaluerings- og følgeforskningsprogram til folkeskolereformen. Besvarelser fra elever, 2018. n = 21.395-21.418.

Eleverne deltager mere aktivt i gruppearbejde end i klassesamtaler

I følgeforskningsprogrammets spørgeskemaundersøgelse angiver eleverne, at de oftere deltager, når de arbejder i grupper, end når klassen samlet taler om et emne. Figur 4 viser, at i alt 88 % af eleverne svarer, at de for det meste eller altid deltager, når de arbejder i grupper. Når eleverne taler om et emne i klassen, angiver i alt 64 % af eleverne, at de for det meste eller altid deltager.

Ser vi nærmere på, hvordan elever fra forskellige klassetrin har svaret, viser det sig, at eleverne på mellemtrinnet angiver, at de deltager mere aktivt, når hele klassen taler om et emne, end eleverne i udskolingen. I alt 70 % af eleverne på mellemtrinnet svarer, at de for det meste eller altid deltager, når de taler om et emne i klassen, mens det gælder for 57 % af eleverne i udskolingen. Elevernes svar tyder altså på, at eleverne i de ældre klasser er mindre aktive i klassens fælles samtaler. En sådan udvikling findes ikke i elevernes besvarelser om deres deltagelse i gruppearbejde. På mellemtrinnet svarer i alt 89 %, at de altid eller for det meste deltager, når de arbejder i grupper. Det tilsvarende tal for udskolingen er 88 %. Eleverne bliver altså ved med at deltage aktivt i gruppearbejde, også på de højeste klassetrin. Det kunne tyde på, at gruppearbejde spiller en vigtig rolle i at motivere eleverne i udskolingen, hvor de ellers bliver mindre deltagende i den fælles klasseundervisning.

I et "rigtigt" gruppearbejde er alle med

Men hvad betyder det egentlig for eleverne at deltage i gruppearbejde? I interviewene fremhæver eleverne, at et velfungerende gruppearbejde er et samarbejde, hvor alle er med. Det betyder, forklarer eleverne, at man taler sammen og arbejder sammen om opgaven, og at ingen holdes udenfor. En elev forklarer:

” Alle skal hyde ind, så det ikke er én, der laver det hele. Det er ikke rigtigt gruppearbejde, hvis det kun er én, der laver det.”

Elev 8. klasse

For at lykkes med det, der af nogle elever omtales som "rigtigt" gruppearbejde, er det ifølge eleverne vigtigt, at der gives plads til alle. Samtidig skal alle også tage ansvar for gruppens arbejde, så det duer ikke, at nogen sidder og spilder tiden eller går rundt og snakker med andre grupper, forklarer eleverne. I tråd hermed fremhæver lærerne i EVA's undersøgelse af læreres perspektiver på gruppearbejde, at eleverne har brug for at lære at arbejde i grupper (EVA, 2020). Det gør lærerne blandt andet ved at have særligt fokus på samarbejdet, når der arbejdes i grupper og evaluere samarbejdsprocessen med eleverne, når de er færdige med et gruppearbejde.

I EVA's spørgeskemaundersøgelse er eleverne blevet bedt om at huske tilbage på sidste gang, de arbejdede i grupper. Figur 5 viser, at i alt 95 % af eleverne angiver, at de enten er helt eller overvejende enige i, at de deltog aktivt i gruppens arbejde. Undersøgelsen viser samtidig, at en del af eleverne angiver, at en eller flere af deres kammerater ikke deltager i gruppens arbejde. Figur 6 viser, at i alt 24 % af eleverne svarer, at de er enten overvejende eller helt uenige i, at alle elever deltog aktivt i gruppens arbejde ved det seneste gruppearbejde, de deltog i. Det peger på, at det ikke er alle elever, der deltager ligeligt, når eleverne arbejder i grupper.

Gruppens dynamik præger elevernes muligheder for deltagelse

Interviewene med eleverne peger på, at manglende deltagelse ikke kun er et spørgsmål om, at nogle elever ikke bidrager. Analysen indikerer derimod, at muligheder for at deltage er dynamiske og relationelle: De opstår fx i forhandlinger om, hvordan en opgave løses, hvem der tager styring, og hvordan gruppen holder sit fokus på opgaven. I tråd hermed peger Lauridsen og Dohn på, at de regler, læreren opstiller for elevers

gruppearbejde om fx at lytte til hinandens input, i praksis bliver meningsforhandlet i grupperne, når eleverne afgør, hvem der kan bidrage med hvad, og hvornår en løsning kan siges at være god (Lauridsen & Dohn, 2017, 84). En konsekvens, som fremgår af interviewene med eleverne, er, at nogle elever fortæller om begrænsede muligheder for at deltage i gruppearbejde, mens andre fortæller om den indsats, det kan kræve at få kammeraterne til at bidrage til gruppens arbejde. Det understreger, at læreren spiller en vigtig rolle, både ved en tydelig instruktion inden eleverne sendes ud at arbejde i grupper, og ved en løbende hjælp og vejledning mens eleverne samarbejder.

Ud over det tidligere nævnte forhold, at eleverne har brug for, at læreren sætter tydelige rammer for gruppearbejdet, viser analysen, at flere andre forhold også synes væsentlige for eleverne, når det gælder deres muligheder for at deltage i gruppens arbejde. Ét af disse forhold er, hvor mange der er i grupperne. Eleverne forklarer, at det kan være svært at få samarbejdet til at fungere godt, når der er for mange elever i en gruppe. En elev fortæller:

FIGUR 5

Jeg deltog aktivt i gruppens arbejde

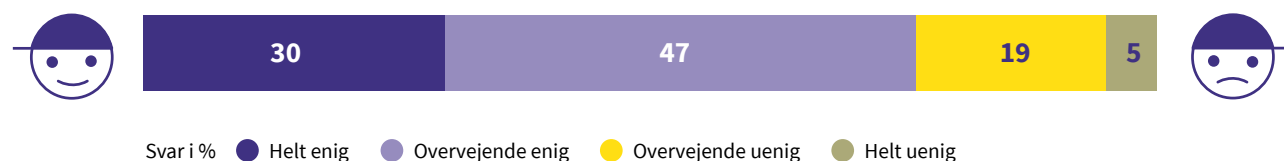

Note: Spørgsmålet i spørgeskemaet lyder: "Når du svarer på spørgsmålene, skal du tænke på sidste gang, I arbejdede i grupper (to eller flere elever) i [dansk/ matematik]: Jeg deltog aktivt i gruppens arbejde".

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandet elever i 5. og 8. klasse, 2020. n = 2.689.

FIGUR 6

Alle elever deltog aktivt i gruppens arbejde

Note: Spørgsmålet i spørgeskemaet lyder: "Når du svarer på spørgsmålene, skal du tænke på sidste gang, I arbejdede i grupper (to eller flere elever) i [dansk/ matematik]: Alle elever deltog aktivt i gruppens arbejde".

Note: Der er afrundet til hele tal og derfor summer tallene ikke til 100.

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandet elever i 5. og 8. klasse, 2020. n = 2.671.

” Når man er færre, så bliver man ligesom nødt til at have alles meninger. Til gengæld, når man er store grupper, så er det svært at få alle idéer igennem”

Elev 8. klasse

Når gruppen er stor, er det besværligt at skulle tage hensyn til alle, forklarer eleven, og gruppearbejdet bliver nemt kaotisk. Eleverne peger på, at det kan være svært at fordele arbejdsopgaverne, så alle laver noget meningsfuldt, når der er mange elever i gruppen. Det kan ifølge eleverne betyde, at nogle falder fra og i stedet begynder at stå og snakke – og så er det svært at holde sammen på gruppen. Eleverne peger på, at en løsning kan være at dele gruppen op i mindre enheder, som løser hver deres del af opgaven.

Et andet forhold er, hvorvidt alle får mulighed for at byde ind, eller om nogle føler sig hægtet af. For uanset om gruppen er stor eller lille, har eleverne erfaringer med, at deres muligheder for at deltage kan blive begrænsede, hvis andre i gruppen arbejder i deres eget høje tempo og er mere fokuserede på at løse opgaven hurtigt og korrekt end at have alle gruppens medlemmer med. Det kan ske meget direkte, ved at en elev tager over og instruerer de andre i, hvad de skal lave. Men det kan også ske mere indirekte, fx når der er store niveauforskelle i gruppen. Det forklarer en elev:

” Hvis man kommer i gruppe med nogle, som er lidt bedre end én selv, så kan de andre godt være meget hurtigere end én, og så føler man lidt, at de ikke gider arbejde sammen med én, fordi man ikke er ligeså hurtig.”

Elev 8. klasse

En anden elev fra samme klasse supplerer:

” Man prøver at gøre sit bedste for at bidrage til det, man laver, men så er de andre allerede videre, og så tænker man ’nå, men jeg prøver at komme ind igen’.”

Elev 8. klasse

Som citaterne peger på, er elevernes bidrag til og deltagelse i gruppearbejde ikke kun et spørgsmål om deres individuelle indsats, men om den position, de har i gruppen i relation til gruppens øvrige medlemmer. Eleverne fortæller også, at de har oplevet, at deres idéer er blevet afvist, eller at en elev blot beslutter, at gruppen skal arbejde med vedkommendes egen idé, og på udemokratisk vis overtager styringen af gruppen.

Analysen peger på, at deltagelse i praksis er afhængig af gruppens sammensætning og interaktionen mellem eleverne: Selvom eleverne i interviewene er optagede af, at det velfungerende gruppearbejde er ét, hvor man lytter til hinandens idéer og giver plads til forskelligheder, indikerer interviewene, at de værdier i praksis kan blive overskygget af et ønske om fx at løse opgaven hurtigt eller på en bestemt måde. Derfor er det vigtigt, at læreren taler med eleverne om, at et godt gruppearbejde ikke bare er ét, hvor man hurtigt løser opgaven, men derimod et samarbejde, hvor alle elevers input og kompetencer bringes i spil, så eleverne får mest muligt ud af samarbejdet. Det peger lærerne på i udgivelsen om lærerperspektiver på gruppearbejde (EVA, 2020).

Manglende deltagelse kan være svært at håndtere

Eleverne fortæller om erfaringer med, at enten de selv eller deres kammerater mister koncentrationen om gruppens arbejde og laver noget andet i stedet, fx spiller eller bevæger sig væk fra gruppen for at snakke med andre elever. En elev forklarer:

”Det kan være svært at få gruppearbejdet til at fungere godt, hvis den anden ikke arbejder, men bare larmer meget. Altså det kan være hyggeligt at fjolle lidt, men ikke hvis man larmer for meget og bare vipper på stolen og råber 'heeej' ud i klassen. Det kan godt være sjovt, men vi får aldrig lavet noget. Så er man lidt tvunget til at lave det selv, og så har det ikke rigtigt noget med gruppearbejde at gøre.”

Elev 5. klasse

Eleverne peger på flere grunde til, at nogle giver sig til at lave noget andet end den opgave, gruppen har fået. Det kan handle om, at de ikke kan lide faget, eller at de synes, at opgaven er kedelig eller for svær. Det samme kan gøre sig gældende, forklarer eleverne i interviewene, når tidsrammen for gruppens arbejde er for vid. En elev sætter dette billede på, hvad der kan ske, hvis der er for god tid til at løse en opgave:

”Jeg går ret meget op i håndbold, og så skulle Danmark spille, og så skulle man lige over og kigge lidt ved én, der sad og så kampen.”

Elev 8. klasse

Når først én elev har flyttet opmærksomheden fra gruppearbejdet og er i gang med at lave noget andet, kan det påvirke hele gruppen, forklarer eleverne. De peger især på to ting, der kan ske. For det første kan det ske, at uopmærksomheden ”smitter” andre elever i gruppen. En elev forklarer:

”Når de andre begynder [at lave noget andet], så bliver man sådan lidt revet med. Også fordi at når det har været en lang skoledag, og man er ved at være træt, så sidder man bare og tænker 'ej, det her kan jeg ikke magte'.”

Elev 8. klasse

Som citatet viser, er eleverne, når de arbejder i grupper, ikke kun optagede af at deltage i opgaveløsningen, men også i de sociale relationer og de aktiviteter, kammeraterne er optagede af.

Det andet, der kan ske, når en elev flytter opmærksomheden væk fra gruppens arbejde, er, at der opstår irritation i resten af gruppen, som sidder tilbage med en større opgave at løse. Det er ifølge eleverne især problematisk, når der kun er to elever i gruppen, og en enkelt sidder tilbage med arbejdet. Irritationen kan også handle om, at de tilbageværende elever oplever, at det bliver deres ansvar at få gruppearbejdet til at fungere. Det kan skabe en dynamik i gruppen, hvor nogle elever bliver dem, som sætter de andre i gruppen i gang. En elev forklarer, at hun ofte er den, som siger til de andre: ”kom nu, nu skal vi have lavet noget. Vi behøver ikke tage pause lige nu. Lad nu være med at spille”. Men det betyder, at hun indtræder i en rolle, som hun ikke synes særlig godt om:

”Hvis jeg var andre, ville jeg synes, at jeg var helt vildt irriterende. Jeg var bare den dér, som hele tiden var sådan 'kom nu', og det kan måske være lidt irriterende. Det er også trættende hele tiden at skulle minde de andre om, at de skal lave noget.”

Elev 8. klasse

Forhandlinger om deltagelse i gruppens arbejde kan ifølge eleverne være kilde til dårlige oplevelser for begge parter. En elev, som må trække det store læs, omtaler de andre elever som "respektløse", mens en elev, der har siddet og snakket i stedet for at bidrage, taler om at føle sig "skyldig" og selv ærgre sig over at nå så lidt.

Til trods for, at eleverne fortæller, at det rigtige gruppearbejde er ét, hvor alle er med, er det i praksis ikke så enkelt, fordi muligheder for deltagelse tager form i relationer og interaktion mellem eleverne. Det understreger betydningen af, at læreren både formulerer tydelige forventninger til elevernes samarbejde og er klar til at vejlede grupperne, hvis der opstår konflikt, eller hvis arbejdet går i stå.

OPSAMLLENDE POINTER

Mulighed for deltagelse er dynamisk og relationel

Gruppearbejde giver eleverne mulighed for deltagelse

I litteraturen fremhæves gruppearbejde som en elevaktiverende undervisningsform, hvor eleverne blandt andet får mere taletid og mulighed for at afprøve idéer og argumenter. Elevernes besvarelser fra følgeforskningsprogrammet viser i tråd hermed, at eleverne angiver, at de deltager mere aktivt, når de arbejder i grupper, end når de samtaler om et emne i klassen.

I et rigtigt gruppearbejde er alle med

I interviewene forklarer eleverne, at et velfungerende gruppearbejde er ét, hvor alle er med og bidrager til gruppens arbejde. EVA's spørgeskemaundersøgelse viser, at eleverne angiver, at alle elever for det meste deltager i gruppens arbejde. Men der er også situationer, hvor det ikke er alle, som tager del i gruppearbejdet.

Gruppens dynamik præger elevernes muligheder for deltagelse

Interviewene med eleverne peger på, at deltagelse i gruppearbejde ikke kun er et spørgsmål om at gøre en indsats for at bidrage. Mulighederne for at deltage i gruppens arbejde er derimod dynamiske og relationelle. De opstår fx i forhandlinger om, hvordan en opgave løses, hvem der tager styring, og hvordan gruppen holder sit fokus på opgaven.

Manglende deltagelse kan være svært at håndtere

Eleverne har erfaringer med, at de selv eller deres kammerater mister koncentrationen om gruppearbejde og laver noget andet i stedet, forklarer de i interviewene. Det kan fx ske, hvis opgaven er kedelig eller svært, eller hvis rammerne er uklare. Når først én elev flytter opmærksomheden væk fra gruppens arbejde, kan det have betydning for dynamikken i hele gruppen, peger interviewene på. Eleverne fremhæver især to ting, der kan ske: Uopmærksomheden kan smitte resten af gruppen, eller der kan opstå en skævhed, hvor resten af gruppen står tilbage med ansvar for at løse opgaven eller forsøge at få deres kammerater med i gruppearbejdet igen.

Elever:
Vi hjælper
hinanden

Samarbejdskompetencer er vigtige, når elever skal lære i fællesskab

Eleverne holder af gruppearbejde og vurderer, at de lærer noget, når de arbejder i grupper. Men for at arbejdet i gruppen bliver godt og lærerigt, skal man lytte til hinanden, hjælpe hinanden og være åben for andres idéer, forklarer eleverne.

Gruppearbejde er en undervisningsform, som eleverne både angiver, at de holder af, og som de vurderer, at de lærer noget af. Det viser EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt elever.

I interviewene sætter eleverne ord på, at noget af det, der er vigtigt for, at et gruppearbejde bliver godt, er, at eleverne kan finde ud af at samarbejde godt med hinanden. Det er med andre ord vigtigt, at der er veludviklede samarbejdskompetencer i gruppen, hvis gruppearbejdet skal være lærerigt og udviklende. Og eleverne giver overvejende udtryk for, at en række

samarbejdskompetencer typisk er til stede og gør sig gældende, når de samarbejder med deres klassekammerater.

Eleverne sætter pris på gruppearbejde

Gruppearbejde er en undervisningsform, som eleverne ofte møder i undervisningen. Og det er en måde at arbejde på, som en stor del af dem svarer, at de godt kan lide. EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt elever viser, at i alt 90 % af eleverne svarer, at de enten er helt enige eller overvejende

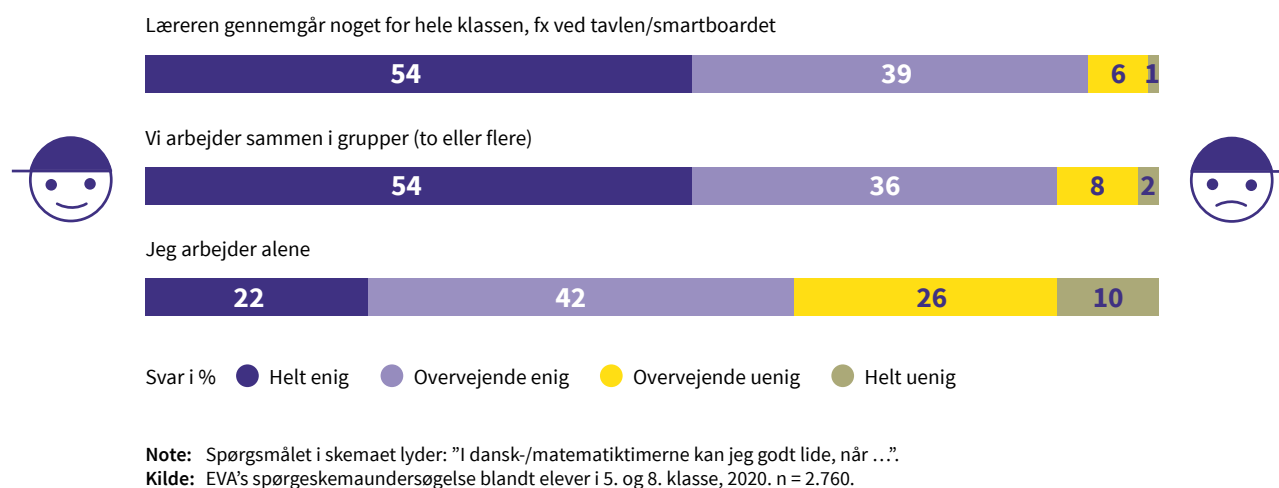
enige i, at de godt kan lide at arbejde sammen i grupper i dansk- og matematiktimerne. Til sammenligning svarer i alt 93 % af eleverne, at de er helt eller overvejende enige i, at de godt kan lide, når læreren gennemgår noget ved tavlen, mens markant færre, nemlig 64 %, angiver, at de er enten helt eller overvejende enige i, at de godt kan lide at arbejde alene. Det viser figur 7. Eleverne er også blevet spurgt, hvor enige eller uenige de er i, at de lærer noget, når de arbejder henholdsvis i grupper, alene, eller når læreren gennemgår noget for hele klassen. Her svarer i alt 88 %, at de enten er helt enige eller overvejende enige i, at de lærer noget, når de arbejder

sammen i grupper. Det ses af figur 8. Mønsteret er det samme her, idet lidt flere elever erklærer sig enige i, at de lærer noget ved tavleundervisning, mens en del færre erklærer sig enige i, at de lærer noget, når de arbejder alene. Data fra spørgeskemaundersøgelsen indikerer altså, at eleverne både holder af gruppearbejdsformen og finder den udbytterig.

Interviewene med eleverne bakker op om, at gruppearbejde er en undervisningsform, som eleverne oplever at få et godt udbytte af. "Man kan mere i en gruppe," som en af eleverne udtrykker det. Det har i elevernes optik for det første at gøre

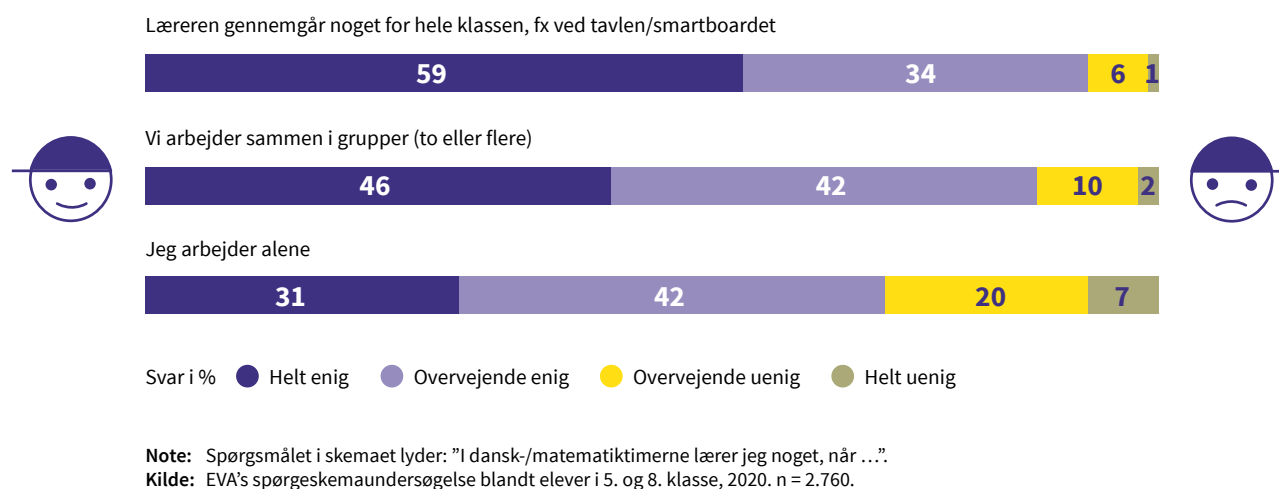
FIGUR 7

I dansk-/matematiktimerne kan jeg godt lide, når ...

FIGUR 8

I dansk-/matematiktimerne lærer jeg noget, når ...

med, at man i en gruppe har forskellige kompetencer, så man tilsammen har andre og flere muligheder, end man ville have haft, hvis man skulle løse opgaven alene. Eleverne synes, at det er en styrke at kunne noget forskelligt, når man arbejder sammen, og en elev sætter ord på, at hvis man ikke kan drage nytte af hinandens forskellige kompetencer, så kan produktet blive mangelfuldt:

” Man er god til forskellige ting. Hvis man nu selv skal lave grupper, og man vælger nogen, som er gode til forskellige ting, fordi hvis alle sammen er gode til den samme ting, så kan det måske være svært at lave de ting, som der ikke er nogen, der kan finde ud af. Men sådan, at man laver en varieret gruppe.”

Interviewer: Hvad kunne det fx være, som er vigtige kompetencer at have i gruppen?

” Der er nogle, der er gode til at stave, rette og komma. Og så er der nogle, som er gode til at komme med idéer. Hvis der kun var nogle, der var gode til at rette og sætte kommaer, så hvis man skulle lave en stil sammen, så ville det måske ikke blive lige så god en stil, hvis man ikke havde nogen idéer.”

Elev 8. klasse

Samarbejdskompetencer

I interviewene peger eleverne på flere ting, de synes er vigtige, at de selv og deres kammerater kan eller øver. Her sammenholder vi elevernes perspektiver med pointer fra litteraturen om samarbejdskompetencer, der er vigtige for gruppearbejde.

RELATIONELLE KOMPETENCER	KOMMUNIKATIVE KOMPETENCER	ORGANISATORISKE KOMPETENCER
I en håndbog til lærere om gruppearbejde peger Baines et al. (2017) på, at relationelle kompetencer er selve grundlaget for at kunne samarbejde i en gruppe. Det er kompetencer, som opbygges gennem et godt fællesskab i klassen, så eleverne føler sig trygge ved de forskelligheder og uenigheder, der kan være i gruppen. Det handler om, at eleverne stoler på og respekterer hinanden. De interviewede elever lægger, i tråd med litteraturen, vægt på vigtigheden af de relationelle kompetencer. Disse kompetencer er ifølge eleverne helt afgørende for, om gruppearbejdet bliver vellykket. For eleverne handler det om at være trygge ved og åbne over for hinanden.	Baines et al. (2017) har samlet en lang række kendetegn ved lærerige gruppesamtaler. De handler om, at eleverne kan skiftes til at tale, lytte aktivt, stille og besvare spørgsmål, rejse forslag og efterspørge andres forslag, give og bede om hjælp, give og efterspørge forklaringer, uddybe forklaringer og argumentere og opsummere samtaler. Eleverne kommer i interviewene ind på betydningen af, hvordan gruppen kommunikerer. Kan man lytte til hinanden, udfordre hinanden, argumentere og tale sig frem til enighed? Eller opstår der konflikter, fordi tonen ikke er god?	Baines et al. (2017) peger på, at planlægning og organisering af samarbejdet er blandt de mere avancerede samarbejdskompetencer, fordi de kræver et overblik over opgaven, hvilke forudsætninger det kræver at løse den, og hvordan forskellige elementer i arbejdet kan fordeles i gruppen. Eleverne peger på, at det er vigtigt for dem, hvordan opgaverne bliver fordelt, både så ingen trækker hele læsset alene, og så alle får en opgave, der passer dem og matcher den enkeltes kompetencer.

FIGUR 9

Vi hjalp hinanden i gruppen

Note: Spørgsmålet i skemaet lyder: "Når du svarer på spørgsmålene, skal du tænke på sidste gang, I arbejdede i grupper (to eller flere elever) i dansk/matematik: Vi hjalp hinanden i gruppen."

Note: I figuren er udeladt de respondenter, der har svaret "Husker det ikke".

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt elever i 5. og 8. klasse, 2020. n = 2.682.

For det andet lægger eleverne i interviewene vægt på, at de finder det sjovere at arbejde sammen end hver for sig, da "der er mere fællesskab i at være flere sammen," som de formulerer det. Og det motiverer dem. Samtidigt kan nogle elever også opleve det som besværligt, at de "hele tiden skal blive enige om, [...] hvad er det, vi skriver her, i stedet for bare at kunne skrive sin egen mening," som en elev udtrykker det.

Samarbejdskompetencerne er vigtige

Hvis gruppearbejdet skal være lærerigt, så skal samarbejdet være velfungerende, og det kræver blandt andet, at eleverne har nogle samarbejdskompetencer, som de kan bringe i spil, viser analysen. I projektets første udgivelse, der satte fokus på læreres perspektiver på gruppearbejde, beskrev vi, hvordan de interviewede lærere lægger vægt på arbejdet med at udvikle elevernes samarbejdskompetencer – både de relationelle, kommunikative og organisatoriske kompetencer (EVA, 2020). Analysen af interviewene med eleverne viser også en opmærksomhed fra eleverne på disse tre typer af samarbejdskompetencer.

Analysen viser, at såvel de relationelle som de kommunikative og organisatoriske samarbejdskompetencer fylder i elevernes beskrivelser, når de skal sætte ord på, hvad det er, der gør samarbejdet mellem dem godt:

- Åbenhed og hjælp
- Lytte til hinanden og håndtere uenighed
- Planlægge og fordele opgaverne.

Relationelle kompetencer: åbenhed og hjælp

I interviewene peger eleverne på, at det har stor betydning, om gruppens samarbejde er præget af respekt og åbenhed over for alle gruppens medlemmer. Det handler ifølge eleverne om at være åben over for de idéer, som andre i gruppen måtte komme med. Hvis man oplever, at der ikke er åbenhed over for én, og gruppen ikke prøver at se værdien af det, man byder ind med, er det vanskeligt at deltage. Og så vil man ofte i løbet af processen "melde sig ud" af gruppens arbejde, forklarer eleverne. En elev sætter ord på vigtigheden af at være åben for at bruge hinandens bidrag:

” [Et godt gruppearbejde er,] når alle har gode idéer, som bliver til noget. Og når jeg siger 'bliver til noget', så mener jeg, når alle har nogle gode idéer, som alle er enige i, og det så kommer til at ske.”

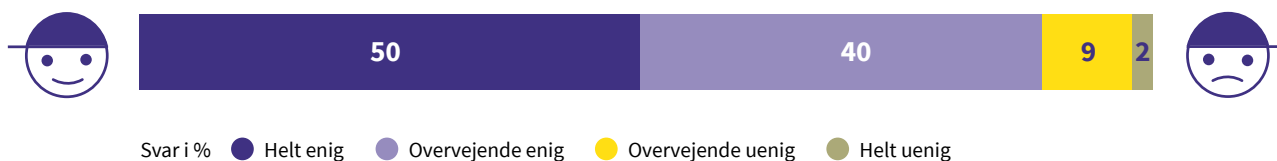
Elev 5. klasse

Ifølge eleverne er det også vigtigt, at de kan hjælpe hinanden i gruppen. De er blevet bedt om at svare på, hvor enige eller uenige de er i, at de hjalp hinanden i gruppen, sidste gang de arbejdede sammen i grupper. Det har i alt 94 % svaret, at de enten er helt eller overvejende enige i. Det ses af figur 9.

De interviewede elever forklarer, at det at hjælpe hinanden er helt afgørende for gruppearbejdet. Og noget af det, der gør, at eleverne holder af at arbejde sammen i grupper, har netop at gøre med muligheden for at hjælpe hinanden. Eleverne beskriver, at de får meget ud af denne hjælp – nogle vurderer endda, at de forstår tingene bedre, når det er en klassekammerat, og ikke læreren, der hjælper.

FIGUR 10

Vi lyttede til hinanden i gruppen

Note: Spørgsmålet i skemaet lyder: "Når du svarer på spørgsmålene, skal du tænke på sidste gang, I arbejdede i grupper (to eller flere elever) i dansk/matematik: Vi lyttede til hinanden i gruppen."

Note: I figuren er udeladt de respondenter, der har svaret "Husker det ikke".

Note: Der er afrundet til hele tal og derfor summer tallene ikke til 100.

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt elever i 5. og 8. klasse, 2020. n = 2679.

Kommunikative kompetencer: lytte og håndtere uenighed

Ifølge eleverne har det stor betydning, om gruppens samarbejde er præget af, at eleverne lytter til hinanden og forsøger at forstå det, de hver især byder ind med. En elev sætter disse ord på vigtigheden af at lytte til hinanden:

”[Et godt gruppearbejde er,] når man lytter til de andre i gruppen og ikke afbryder. For det er vigtigt, at alle ligesom kan komme med deres egen mening og idéer og forslag.”

Elev 7. klasse

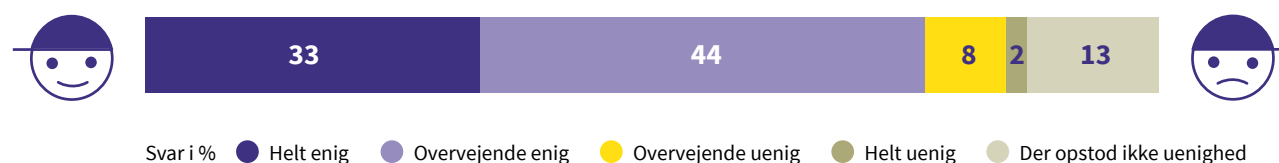
Når vi i spørgeskemaundersøgelsen har spurgt eleverne, hvor enige eller uenige de er i, at de lyttede til hinanden i gruppen, angiver i alt 90 % af eleverne, at de enten er helt enige eller overvejende enige i, at de i gruppen lyttede til hinanden. Det viser figur 10.

Ser vi nærmere på, hvordan henholdsvis eleverne på mellemtrin og i udskoling svarer på spørgsmålet, kan man se, at i alt 89 % af eleverne på mellemtrinnet angiver, at de er helt eller overvejende enige i, at de i gruppen lyttede til hinanden. For udskolings eleverne gælder, at 91 % svarer, at de er helt eller overvejende enige i, at de i gruppen lyttede til hinanden. Spørgeskemaundersøgelsen viser også, at der ikke er signifikante forskelle på drenge og pigers svar på dette spørgsmål. En af de samarbejdskompetencer, som eleverne oplever er vigtig, bliver altså i høj grad praktiseret, når de arbejder sammen i grupper, og selvom eleverne i løbet af årene udvikler kompetencen til at lytte yderligere, er den også for eleverne på mellemtrinnet markant til stede.

FIGUR 11

Vi talte os frem til en løsning, når der opstod uenighed

Note: Spørgsmålet i skemaet lyder: "Når du svarer på spørgsmålene, skal du tænke på sidste gang, I arbejdede i grupper (to eller flere elever) i dansk/matematik: Vi talte os frem til en løsning, når der opstod uenighed."

Note: I figuren er udeladt de respondenter, der har svaret "Husker det ikke".

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt elever i 5. og 8. klasse, 2020. n = 2.236.

At kunne lytte og gøre sig umage for at forstå hinanden hænger også for eleverne sammen med, om de kan håndtere uenighed. I alt 77 % af eleverne svarer, at de er helt eller overvejende enige i, at gruppen talte sig frem til en løsning, når der opstod uenighed. 13 % svarer, at der ikke opstod uenighed i gruppearbejdet. For i alt 10 % gælder, at de er uenige (helt eller overvejende) i, at gruppen talte sig frem til en løsning, når der opstod uenighed. Det ses af figur 11.

Eleverne kan altså oftest finde løsninger i forbindelse med uenighed, men for en mindre del af eleverne ser det ud til at være svært, og det gør ifølge eleverne gruppearbejdet mindre vellykket.

Organisatoriske kompetencer: planlægge og fordele opgaverne

Som allerede nævnt løbende i dette hæfte, giver eleverne udtryk for, at det er vigtigt, at alle gruppens medlemmer spiller en rolle i gruppearbejdet. Alle skal bidrage, så det ikke er enkelte elever, der "trækker hele læsset," forklarer eleverne. Sker det, er det nemlig frustrerende både for de elever, som ikke deltager, og for de elever, der oplever at sidde med det hele. En god fordeling af opgaverne indebærer ifølge eleverne, at de indledningsvist planlægger deres arbejdsproces og – når det er passende – veksler mellem at arbejde sammen og at løse delopgaver hver for sig. En elev forklarer, hvordan planlægning af gruppearbejdet fx kan foregå:

”En god proces kunne fx være, hvis vi nu havde historie og skulle have om Danmarks besættelse, at man blev enige om, hvem der lavede hvad, og man hurtigt og nemt kunne få fordelt opgaverne, så man hurtigt kunne komme i gang med at lave fremlæggelsen.”

Elev 7. klasse

I et godt gruppearbejde er der en veksling mellem tæt samarbejde og en uddelegering af opgaverne, forklarer eleverne. Det skyldes, forklarer eleverne, at de får lavet mindre, hvis alle skal løse hele opgaven i fællesskab. Men det er stadig vigtigt, at gruppen har en fælles forståelse af opgaven og udarbejder en fælles løsning af opgaven, påpeger eleverne. En elev forklarer, at de indledningsvist "læser opgaven højt og snakker om den", og en anden elev påpeger, at det er vigtigt at huske at samle op til sidst:

”Man kan godt glemme at samle op på de ting, som man har lavet, hvis man nu har delt opgaven op. Hvis der er noget, der skal afleveres, og man har valgt at dele opgaven op, fordi så går det lidt hurtigere, så har jeg oplevet, at vi har glemt at samle op på de ting, som vi har lavet hver især [...] Og så afleverer vi det bare sådan, og så synes jeg, det bliver lidt halvfærdigt arbejde.”

Elev 8. klasse

Som beskrevet i boksen på side 21, er det krævende for eleverne at planlægge en god proces for gruppearbejde, og datamaterialet viser også, at der er flere faldgruber undervejs: Tvivl eller uenighed om opgaveløsningen eller løs rammesætning af gruppearbejdet kan betyde, at gruppen ikke kommer godt i gang med arbejdet. Analysen af interviewene peger på, at læreren spiller en vigtig rolle i at sætte klare rammer for elevernes proces og tale med dem om, hvordan de kan organisere deres samarbejde.

OPSAMLLENDE POINTER

Samarbejdskompetencer er vigtige, når elever skal lære i fællesskab

Eleverne sætter pris på gruppearbejde

Eleverne arbejder ofte i grupper, og i EVA's spørgeskemaundersøgelse giver flertallet af eleverne udtryk for, at det er en arbejdsform, de godt kan lide. Undersøgelsen viser, at det også er en arbejdsform, som de fleste finder lærerig. I interviewene fortæller eleverne, at det blandt andet har at gøre med, at man i en gruppe har forskellige kompetencer, så man tilsammen har andre og flere muligheder, end man ville have haft, hvis man arbejdede individuelt.

Samarbejdskompetencerne er vigtige

Hvis gruppearbejdet skal være lærerigt, så skal samarbejdet ifølge eleverne være velfungerende. Både relationelle, kommunikative og organisatoriske samarbejdskompetencer fylder i elevernes beskrivelser, når de skal sætte ord på, hvad det er, der gør samarbejdet mellem dem godt:

Relationelle kompetencer: åbenhed og hjælp

Eleverne peger på, at det har stor betydning, om gruppens samarbejde er præget af respekt og åbenhed over for alle gruppens medlemmer. Når eleverne oplever, at der ikke er åbenhed over for dem, og deres gruppe ikke prøver at se værdien af det, de byder ind med, er det vanskeligt at deltage.

Kommunikative kompetencer: lytte og håndtere uenighed

Ifølge eleverne har det stor betydning, hvordan gruppens medlemmer kommunikerer med hinanden: Kan man lytte til hinanden, udfordre hinanden, argumentere og tale sig frem til enighed? Eller opstår der konflikter, fordi tonen ikke er god?

Organisatoriske kompetencer: planlægge og fordele opgaverne

I interviewene giver eleverne udtryk for, at det er vigtigt, at alle gruppens medlemmer bidrager, når de arbejder i grupper, så det ikke er enkelte elever, der trækker hele læsset. En god fordeling af opgaverne indebærer ifølge eleverne, at de indledningsvist planlægger deres arbejdsproces og – når det er passende – veksler mellem at arbejde sammen og at løse delopgaver hver for sig. Læreren spiller en vigtig rolle i at sætte klare rammer for elevernes proces og tale med dem om, hvordan de kan organisere deres samarbejde.

METODEBESKRIVELSE

Sådan har vi gjort

Dette hæfte formidler analysen af et datamateriale bestående af: en kvalitativ undersøgelse i form af fem gruppeinterview med elever fra grundskolen, EVA's spørgeskemaundersøgelse og udvalgte dele af følgeforskningsprogrammets spørgeskemaundersøgelse. De enkelte metodiske elementer beskrives i det følgende.

Gruppeinterview med elever

Gennemførelse af interview

EVA har gennemført fem gruppeinterview med elever fra mellemtrinnet og udskolingen. Interviewene er gennemført i forbindelse med EVA's udviklingsforløb om gruppearbejde (se s. 4). Eleverne blev interviewet om deres generelle erfaringer med gruppearbejde og ikke om de konkrete udviklingsforløb. Formålet med interviewene er at få nuanceret, kvalitativ viden om, hvordan eleverne oplever gruppearbejde i skolen.

Interviewene er gennemført i perioden oktober-december 2019. I hvert gruppeinterview deltog mellem fem og seks elever. I alt deltog 28 elever. Eleverne blev udvalgt af de lærerteams, som deltog i udviklingsforløbet om gruppearbejde. EVA bad lærerteamene udvælge fem-seks elever, som ville finde sig tilpas i interviewsituationen, og som udgjorde en blanding af drenge og piger, og hvor der var en variation i elevernes faglige niveau såvel som deres engagement og deltagelse i undervisningen.

Gruppeinterviewene havde en varighed på ca. 45 minutter. Interviewene blev optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet.

Analyse af interview

Der er foretaget en tværgående, tematisk analyse af datamaterialet. To konsulenter har kodet datamaterialet på baggrund af en række kodningskategorier, som blev udviklet både ud fra en induktiv og en deduktiv tilgang. Dvs. at nogle kodningskategorier udsprang af projektbeskrivelsen og interviewguides, mens andre kodningskategorier udsprang af det indsamlede datamateriale. Derefter har to konsulenter gennemført en fælles analyseproces, hvor vi har ledt efter både mønstre og variationer i datamaterialet.

Spørgeskemaundersøgelse

EVA har gennemført en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse blandt elever i 5. klasse og 8. klasse i folkeskolen. Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført af Epinion på vegne af EVA.

Til undersøgelsen er udtrukket en stikprøve ved klyngeudvælgelse i to trin: Først er der foretaget simpel tilfældig udvælgelse blandt danske folkeskoler. Der er udtrukket 322 skoler fra institutionsregistret. Dernæst er der for hver skole tilfældigt udtrukket enten en 5. klasse eller en 8. klasse til deltagelse. I alt har 173 institutioner (54 %) takket ja til at deltage i undersøgelsen. Det endelige kontaktgrundlag består således af 3.723 elever fordelt på 173 skoler.

Data er indsamlet i perioden fra 10. januar til og med 13. februar 2020. Der er opnået besvarelser fra 143 klasser og dermed en svarprocent på 83 % på skoleniveau. Der er opnået 2.760 gennemførte elevbesvarelser og dermed en samlet svarprocent på 74 % på elevniveau.

Skemaet til eleverne indeholder en andel af spørgsmål, som omhandler deres oplevelse af undervisningen i dansk og matematik. Eleverne er tilfældigt fordelt til spørgsmål om enten dansk eller matematik.

Følgeforskning til folkeskolereformen

I 2014 igangsatte Børne- og Undervisningsministeriet et omfattende evaluerings- og følgeforskningsprogram, der følger folkeskolereformens implementering og effekter heraf. Et vigtigt led i følgeforskningsprogrammet er en stor spørgeskemaundersøgelse blandt andet blandt elever, løbende fra 2014 til 2018 på udvalgte skoler i Danmark (Friis-Hansen, Arendt, & Weber, 2018).

Til denne undersøgelse er anvendt elevbesvarelser fra 2018, hvor 28.999 elever fra 211 skoler har besvaret spørgeskemaet. Eleverne fra 2., 4., 6., 8. og 9. klasse har besvaret spørgeskemaet. Den samlede svarprocent for elever var 66. Til denne undersøgelse har vi udvalgt de spørgsmål, som handler om gruppearbejde, og som kun er besvaret af 4., 6., 8. og 9. klasse. I analysen af data har vi grupperet elevernes besvarelser for mellemtrin (4. og 6. klasse) og udskoling (8. og 9. klasse).

Skemaet til eleverne indeholder en andel af spørgsmål, som omhandler deres oplevelse af undervisningen i dansk og matematik. Eleverne er tilfældigt fordelt til spørgsmål om enten dansk eller matematik.

Litteratur

Følgende litteratur er citeret i hæftet

Baines, E., Blatchford, P., & Kutnick, P. (2017).

Promoting Effective Group Work in the Primary Classroom.
London: Routledge.

Blatchford, P., Kutnick, P., Baines, E., & Galton, M. (2003).

Toward a social pedagogy of classroom group work.
International Journal of Educational Research 39, 153-172.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2019).

Dansk. Fælles Mål. Lokaliseret 29. april 2020 på:
<https://emu.dk/sites/default/files/2019-08/GSK-F%C3%A6llesM%C3%A5l-Dansk.pdf>

Chiriac, E. H. (2011).

Research on Group Work in Education.
New York: Nova Science Publishers.

EVA (2019).

TALIS 2018 – 1. rapport. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2020).

Gruppearbejde i folkeskolen. Læreres perspektiver på en udbredt og udfordrende undervisningspraksis.
København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Friis-Hansen, M., Arendt, K., & Weber A. (2018).

Dataindsamlinger i Følgeforskningspanelet til folkeskolereformen. Dokumentation af 4. dataindsamling efter reformen.
København: VIVE.

Lauridsen, E., & Dohn, N. B. (2017).

Implicitte forudsætninger i gruppearbejde.
Dansk Pædagogisk Tidsskrift (1), 80-89.

OECD (2019).

TALIS 2018 Results (Volume I): *Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*, TALIS, OECD Publishing, Paris. Lokaliseret 18. maj 2020 på:
<https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk